

Τζέμη Τασάκου

Το σεντοίχι με τα αμύθητα σεντέφια

2022

100 ΧΡΟΝΙΑ
ΑΠΟ ΤΗ
ΜΙΚΡΑΣΙΑΤΙΚΗ
ΚΑΤΑΣΤΡΟΦΗ

Εικόνες

Ράνια Βαρβάκη

ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟ ΥΛΙΚΟ

ΜΕΤΟΙΧΜΙΟ

Σε δύο άξονες κινείται τούτο το βιβλίο.

Ο ένας αφορά τα πραγματικά γεγονότα, τη συνύπαρξη των λαών, τη Μικρασιατική Καταστροφή, την απώλεια, την προσφυγιά. Ο άλλος κυλά πάνω στη ράγα που ονομάζουμε «πολιτιστική κληρονομιά». Ας τους δούμε ξεχωριστά...

ΤΟ ΙΣΤΟΡΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ

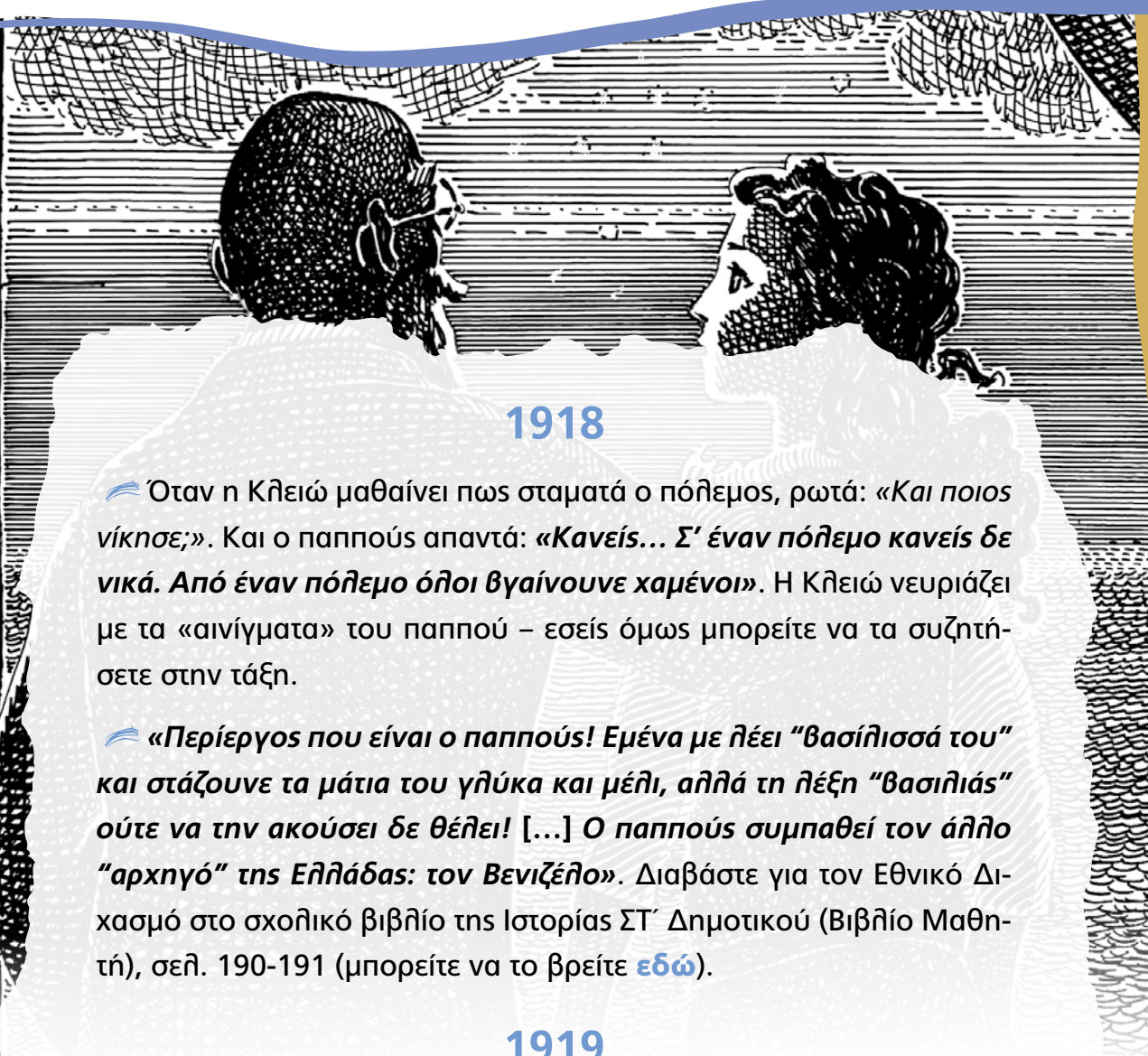
1914

«**Η Ωραία Ελένη**» – τα αίτια του πολέμου. Στο πρώτο κεφάλαιο, καθώς η Κλειώ αφηγείται στην Εσμέ το αγαπημένο της «παραμύθι», της λέει πόσο «**πλούσια**» ήταν η Τροία, πως «**βρισκόταν σε ωραία θέση**» και είχε «**κοιτάσματα χρυσού**»! Μήπως αφελώς η Κλειώ δίνει τα αίτια των περισσότερων πολέμων (πλούτος, γεωγραφική θέση, υπέδαφος);

«**Οι πόλεμοι δε γίνονται για το έδαφος, αλλά για το υπέδαφος**» λέει κάποια στιγμή ο στρατηγός Λεωνίδας. Άραγε τι εννοεί; Γνωρίζετε πως τα εδάφη της Μικρασίας ήταν πλούσια σε κοιτάσματα πετρελαίου, τα οποία εποφθαλμιούσαν (= ήθελαν να εκμεταλλευτούν) οι Βρετανοί και οι Ιταλοί;

«**Πάμε, κοκόνα μ', να κάνουμε τη βόλτα μας στα ερείπια. Να ανοίξει ο νους μας. Να θυμηθούμε τα παλιά... Μήπως και μάθουμε έτσι τα μελλούμενα**». Ποιες σκέψεις σάς γεννά αυτή η πρόταση του παππού; Πιστεύετε πως η Ιστορία επαναλαμβάνεται; Γνωρίζοντας κάποιος το παρελθόν, έχοντας ιστορική γνώση, μπορεί να κατανοήσει καλύτερα το παρόν; Ο παππούς κάποια στιγμή μιλά για το «**χθες, το σήμερα, το αύριο, το άχρονο, το διαχρονικό...**». Πώς καταλαβαίνετε την έννοια «διαχρονικό»;

1918

Όταν η Κλειώ μαθαίνει πως σταματά ο πόλεμος, ρωτά: «Και ποιος νίκησε;». Και ο παππούς απαντά: «*Κανείς... Σ' έναν πόλεμο κανείς δε νικά. Από έναν πόλεμο όλοι βγαίνουν χαμένοι*». Η Κλειώ νευριάζει με τα «αινίγματα» του παππού – εσείς όμως μπορείτε να τα συζητήσετε στην τάξη.

«*Περίεργος που είναι ο παππούς! Εμένα με λέει "βασιλίσσά του" και στάζουνε τα μάτια του γλύκα και μέλι, αλλή τη λέξη "βασιλιάς" ούτε να την ακούσει δε θέλει! [...]* Ο παππούς συμπαθεί τον άηλο "*αρχηγό*" της Ελλάδας: τον *Βενιζέλο*». Διαβάστε για τον Εθνικό Διχασμό στο σχολικό βιβλίο της Ιστορίας ΣΤ' Δημοτικού (Βιβλίο Μαθητή), σελ. 190-191 (μπορείτε να το βρείτε [εδώ](#)).

1919

Την ημέρα που αποβιβάζεται ο ελληνικός στρατός στη Σμύρνη, κάπου σ' ένα στενό σοκάκι η Κλειώ συναντά την παιδική της φίλη Εσμέτ. Ο πατέρας της Εσμέτ σέρνει ένα βαρέλι... Είναι τότε που η Εσμέτ δίνει στην Κλειώ μια κεχριμπαρένια χάντρα από ένα σπασμένο κομπολόι... Καθώς το μυθιστόρημα είναι γραμμένο απ' τη σκοπιά της Κλειώς –έχουμε, δηλαδή, μια πρωτοπρόσωπη αφήγηση–, διαβάζουμε τις σκέψεις και τα συναισθήματά της. Μπορείτε να φανταστείτε τι σκεφτόταν και πώς ένιωθε η Εσμέτ; Ας προσπαθήσουμε να γράψουμε λίγες αράδες για το πώς θα περιέγραφε εκείνη την ημέρα:

.....

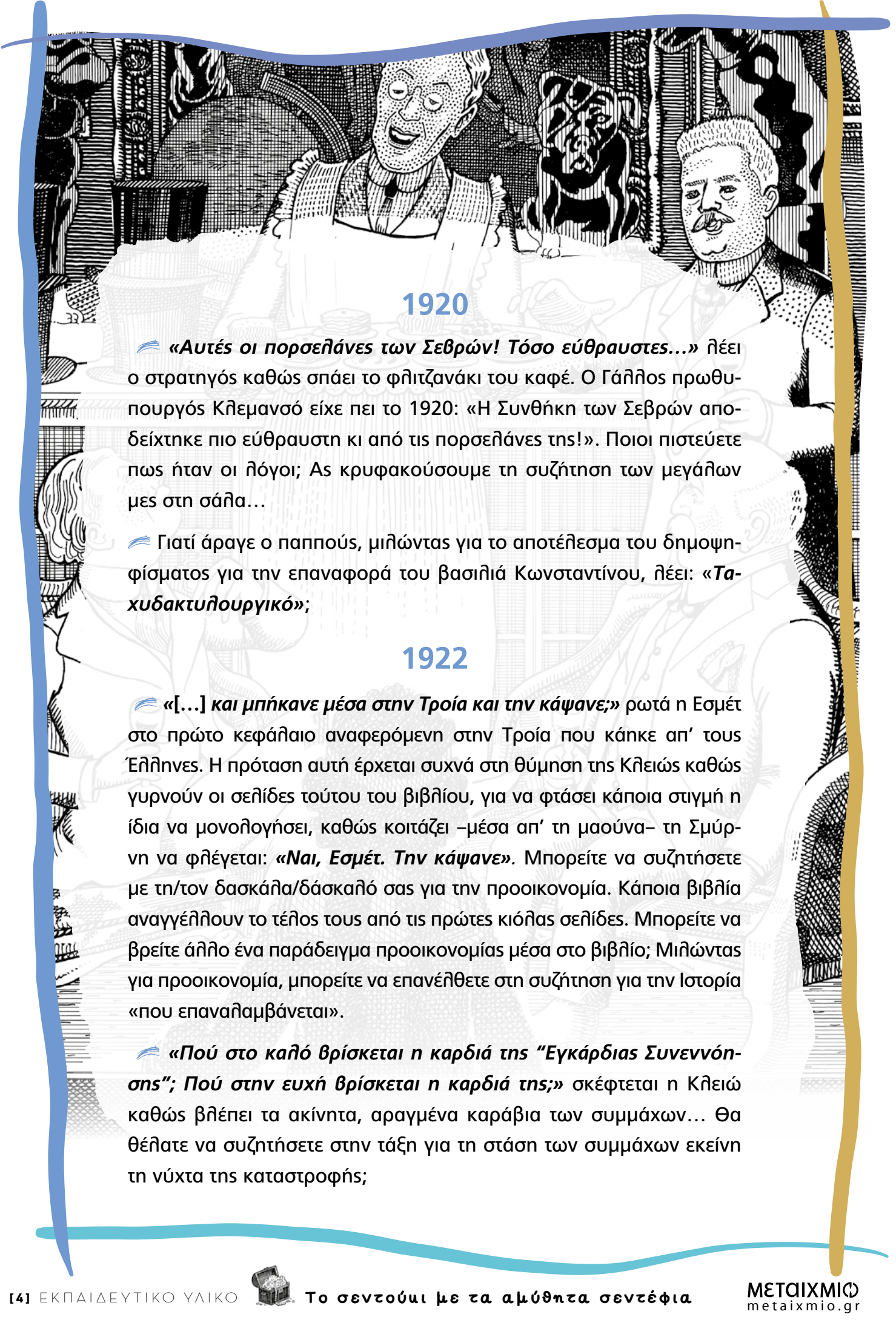
.....

.....

.....

.....

1920

«*Αυτές οι πορσελάνες των Σεβρών! Τόσο εύθραυστες...*» λέει ο στρατηγός καθώς σπάει το φλιτζανάκι του καφέ. Ο Γάλλος πρωθυπουργός Κλεμανσό είχε πει το 1920: «Η Συνθήκη των Σεβρών αποδείχτηκε πιο εύθραυστη κι από τις πορσελάνες της!». Ποιοι πιστεύετε πως ήταν οι λόγιοι; Ας κρυφακούσουμε τη συζήτηση των μεγάλων μας στη σάλα...

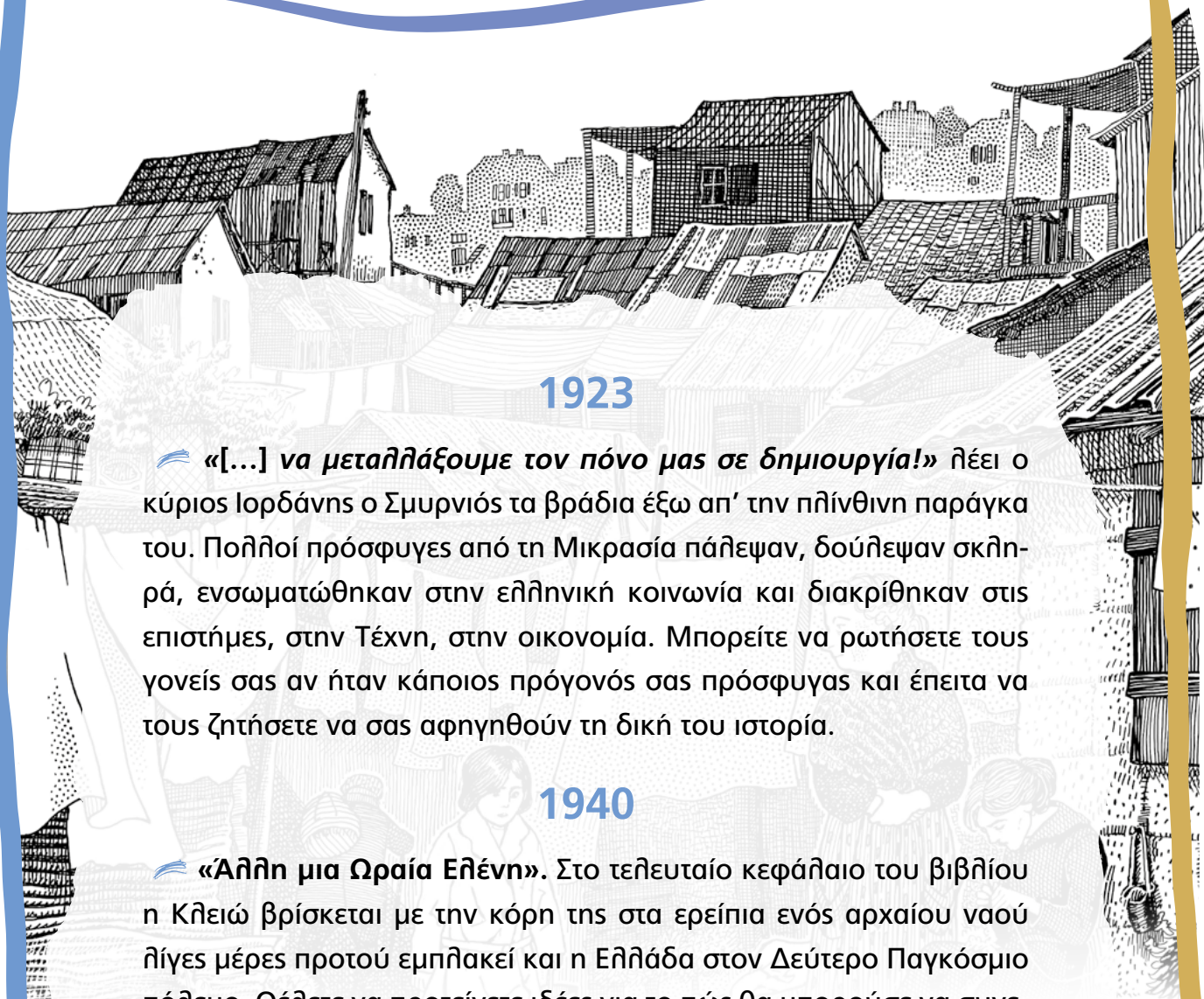
Γιατί άραγε ο παππούς, μιλώντας για το αποτέλεσμα του δημοψηφίσματος για την επαναφορά του βασιλιά Κωνσταντίνου, λέει: «*Ταχυδακτυλουργικό*»;

1922

«*[...] και μπήκανε μέσα στην Τροία και την κάψανε;*» ρωτά η Εσμέτ στο πρώτο κεφάλαιο αναφερόμενη στην Τροία που κάηκε απ' τους Έλληνες. Η πρόταση αυτή έρχεται συχνά στηθύμηση της Κλειώς καθώς γυρνούν οι σελίδες τούτου του βιβλίου, για να φτάσει κάποια στιγμή η ίδια να μονολογήσει, καθώς κοιτάζει –μέσα απ' τη μαούνα– τη Σμύρνη να φλέγεται: «*Ναι, Εσμέτ. Την κάψανε*». Μπορείτε να συζητήσετε με τη/τον δασκάλα/δάσκαλό σας για την προοικονομία. Κάποια βιβλία αναγγέλλουν το τέλος τους από τις πρώτες κιόλας σελίδες. Μπορείτε να βρείτε άλλο ένα παράδειγμα προοικονομίας μέσα στο βιβλίο; Μιλώντας για προοικονομία, μπορείτε να επανέληθετε στη συζήτηση για την Ιστορία «που επαναλαμβάνεται».

«*Πού στο καλό βρίσκεται η καρδιά της "Εγκάρδιας Συνεννόησης"; Πού στην ευχή βρίσκεται η καρδιά της;*» σκέφτεται η Κλειώ καθώς βλέπει τα ακίνητα, αραγμένα καράβια των συμμάχων... Θα θέλατε να συζητήσετε στην τάξη για τη στάση των συμμάχων εκείνη τη νύχτα της καταστροφής;

1923

«[...] να μεταλλάξουμε τον πόνο μας σε δημιουργία!» λέει ο κύριος Ιορδάνης ο Σμυρνιός τα βράδια έξω απ' την πλίνθινη παράγκα του. Πολλοί πρόσφυγες από τη Μικρασία πάλεψαν, δούλεψαν σκληρά, ενσωματώθηκαν στην ελληνική κοινωνία και διακρίθηκαν στις επιστήμες, στην Τέχνη, στην οικονομία. Μπορείτε να ρωτήσετε τους γονείς σας αν ήταν κάποιος πρόγονός σας πρόσφυγας και έπειτα να τους ζητήσετε να σας αφηγηθούν τη δική του ιστορία.

1940

«Άλλη μια Ωραία Ελένη». Στο τελευταίο κεφάλαιο του βιβλίου η Κλειώ βρίσκεται με την κόρη της στα ερείπια ενός αρχαίου ναού λίγες μέρες προτού εμπλακεί και η Ελλάδα στον Δεύτερο Παγκόσμιο πόλεμο. Θέλετε να προτείνετε ιδέες για το πώς θα μπορούσε να συνεχιστεί αυτή η ιστορία; Τούτη τη φορά όμως πρωταγωνίστρια θα είναι η μικρή Άρτεμη, η κόρη της Κλειώς.

.....

.....

.....

.....

.....

.....

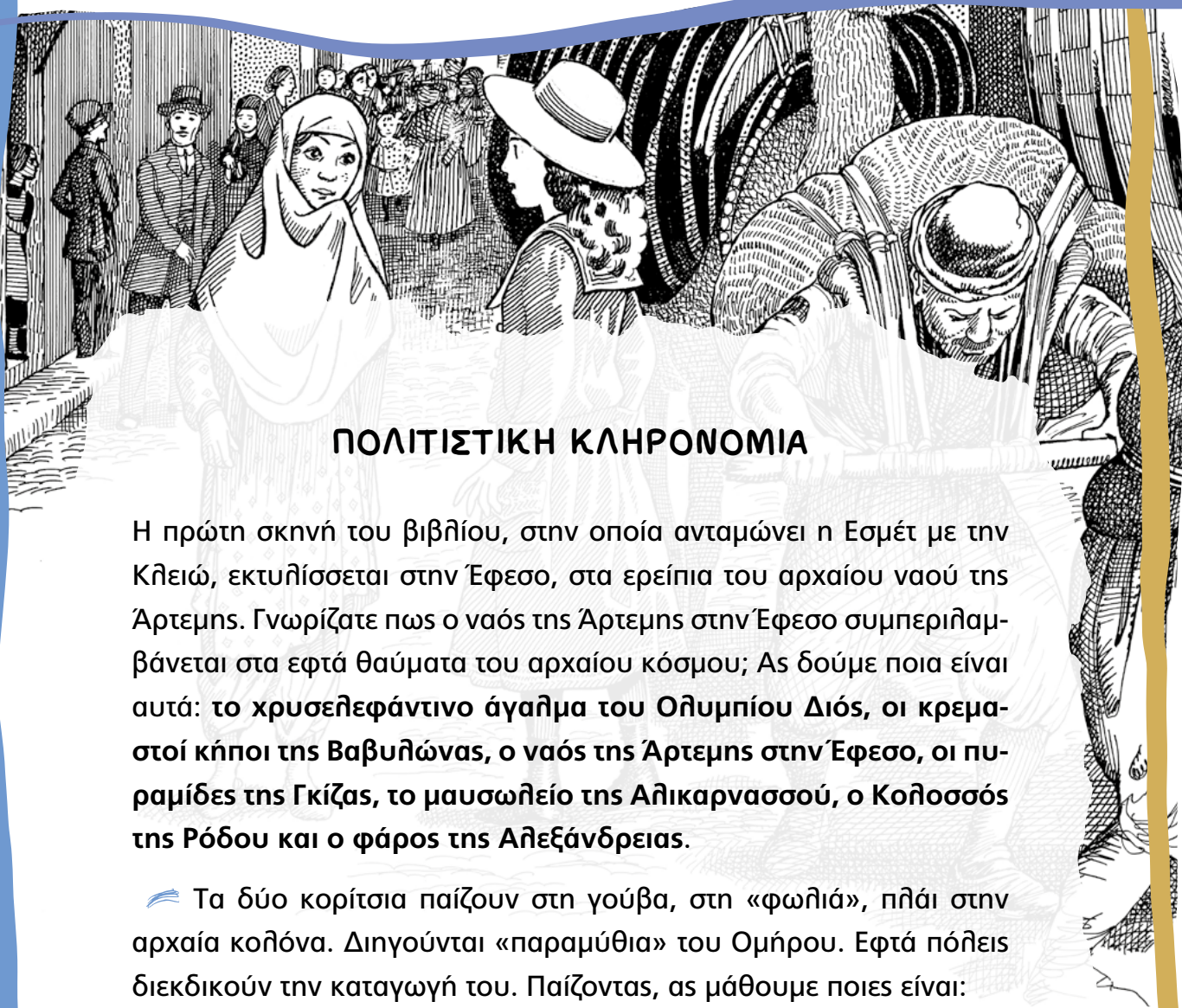
.....

.....

.....

.....

ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΗ ΚΛΗΡΟΝΟΜΙΑ

Η πρώτη σκηνή του βιβλίου, στην οποία ανταμώνει η Εσμέτ με την Κλειώ, εκτυλίσσεται στην Έφεσο, στα ερείπια του αρχαίου ναού της Άρτεμης. Γνωρίζετε πως ο ναός της Άρτεμης στην Έφεσο συμπεριλαμβάνεται στα επτά θαύματα του αρχαίου κόσμου; Ας δούμε ποια είναι αυτά: το χρυσελεφάντινο άγαλμα του Ολυμπίου Διός, οι κρεμαστοί κήποι της Βαβυλώνας, ο ναός της Άρτεμης στην Έφεσο, οι πυραμίδες της Γκίζας, το μαυσωλείο της Αλικαρνασσού, ο Κολλοσσός της Ρόδου και ο φάρος της Αλεξάνδρειας.

Τα δύο κορίτσια παίζουν στη γούβα, στη «φωλιά», πηλαί στην αρχαία κολόνα. Διηγούνται «παραμύθια» του Ομήρου. Επτά πόλεις διεκδικούν την καταγωγή του. Παίζοντας, ας μάθουμε ποιες είναι:

Χ _ Ο _

Κ _ Μ _

Α _ Η _ _

Σ Μ _ Ρ _ _

Π _ Λ Ο _

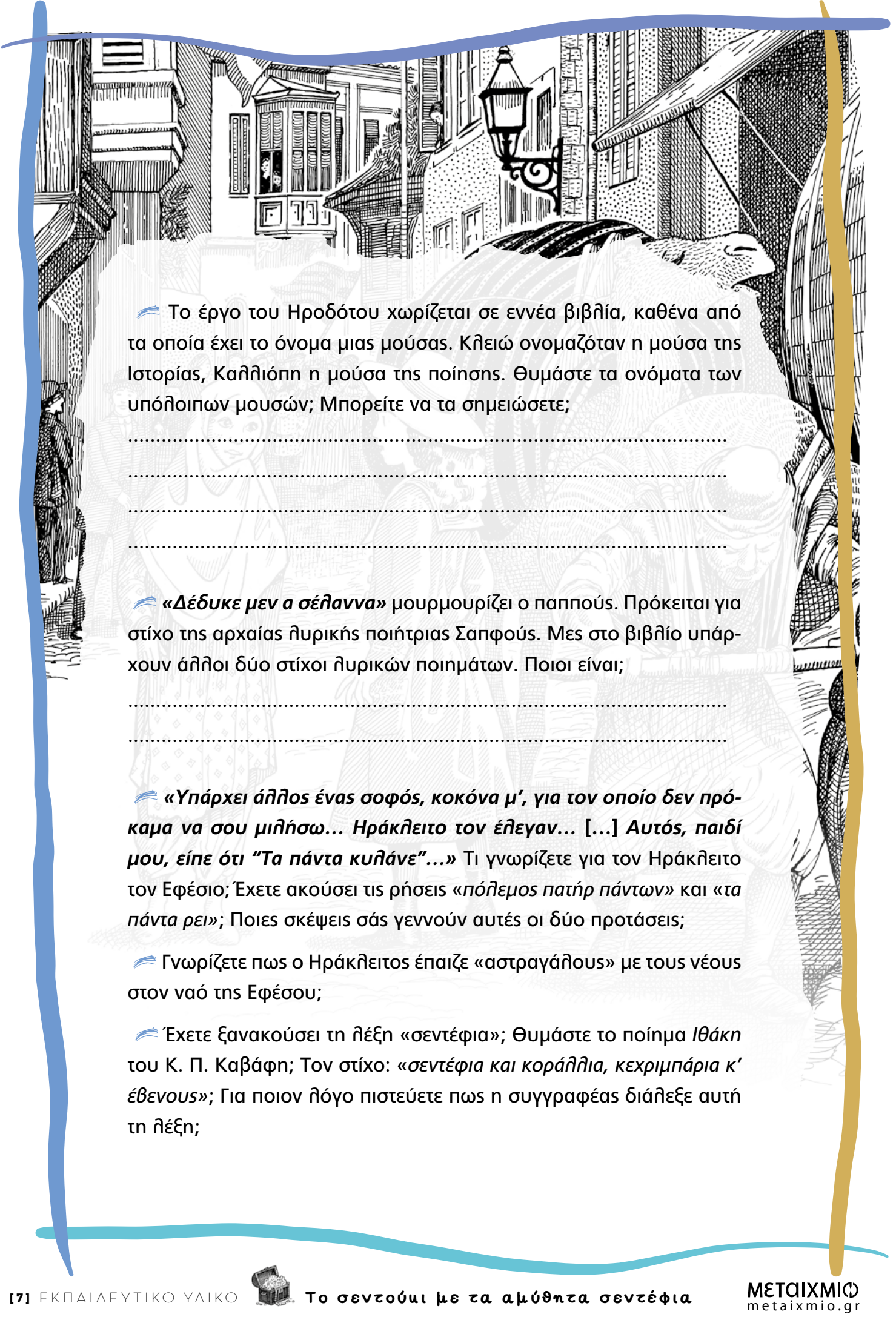
ΑΡ _ _ Σ

Κ _ Λ _ Φ _ _

Στο δεύτερο κεφάλαιο ο παππούς μιλά στην Κλειώ για τον Ηρόδοτο. Γνωρίζετε ότι ο Ηρόδοτος ήταν:

Ο π _ τ _ ρ _ _ της Ισ _ _ ρ _ _ s;

👉 Το έργο του Ηροδότου χωρίζεται σε εννέα βιβλία, καθένα από τα οποία έχει το όνομα μιας μούσας. Κλειώ ονομαζόταν η μούσα της Ιστορίας, Καλλιόπη η μούσα της ποίησης. Θυμάστε τα ονόματα των υπόλοιπων μουσών; Μπορείτε να τα σημειώσετε;

.....

.....

.....

👉 «**Δέδυκε μεν α σέλαννα**» μурμουρίζει ο παππούς. Πρόκειται για στίχο της αρχαίας λυρικής ποιήτριας Σαπφούς. Μεσ στο βιβλίο υπάρχουν άλλοι δύο στίχοι λυρικών ποιημάτων. Ποιοι είναι;

.....

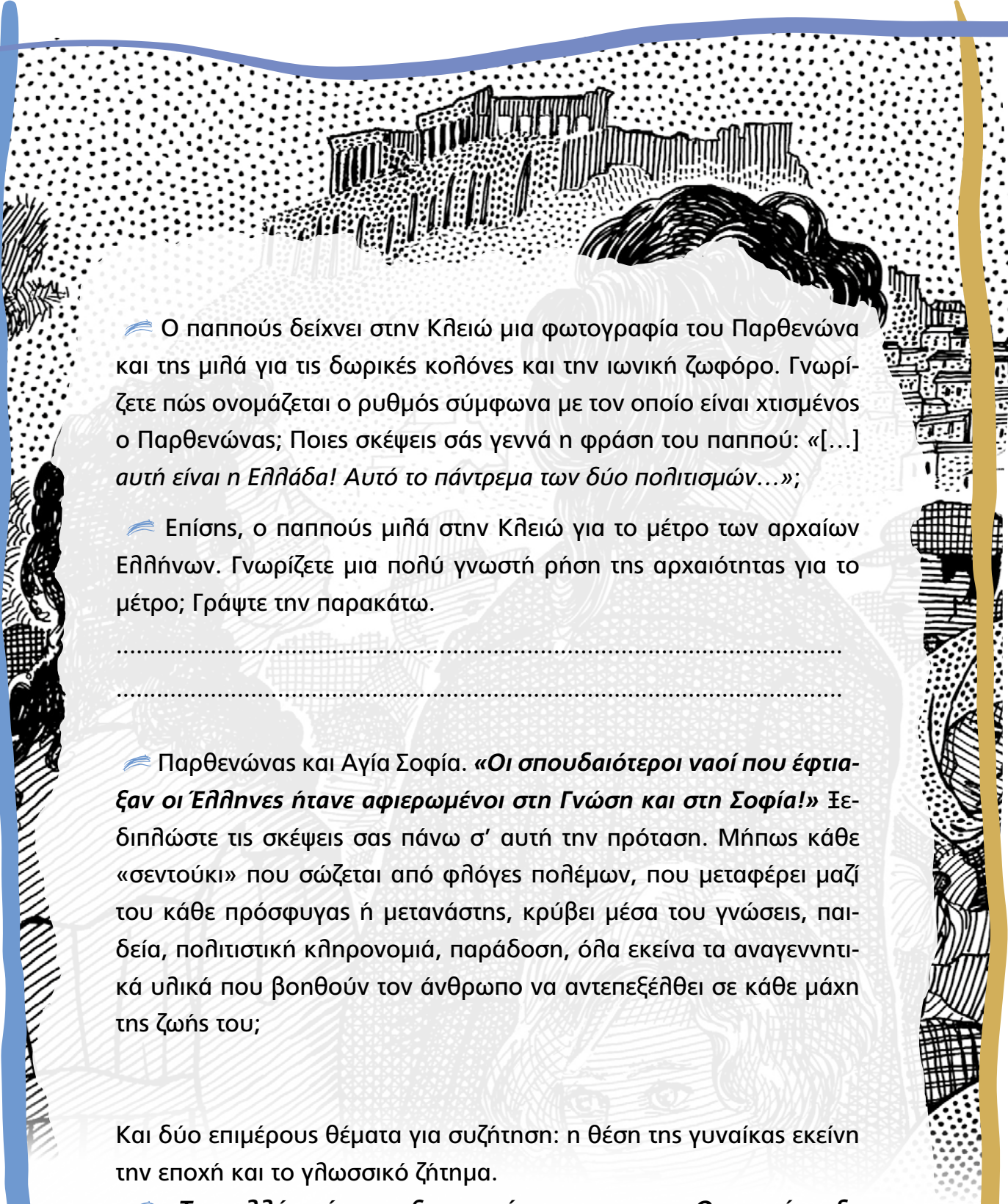
.....

👉 «**Υπάρχει άλλος ένας σοφός, κοκόνα μ', για τον οποίο δεν πρόκαμα να σου μιλήσω... Ηράκλειτο τον έλεγαν... [...] Αυτός, παιδί μου, είπε ότι "Τα πάντα κυλάνε"...**» Τι γνωρίζετε για τον Ηράκλειτο τον Εφέσιο; Έχετε ακούσει τις ρήσεις «**πόλεμος πατήρ πάντων**» και «**τα πάντα ρει**»; Ποιες σκέψεις σας γεννούν αυτές οι δύο προτάσεις;

👉 Γνωρίζετε πως ο Ηράκλειτος έπαιζε «αστραγάλους» με τους νέους στον ναό της Εφέσου;

👉 Έχετε ξανακούσει τη λέξη «σεντέφια»; Θυμάστε το ποίημα *Ιθάκη* του Κ. Π. Καβάφη; Τον στίχο: «**σεντέφια και κοράλλια, κεχριμπάρια κ' έβενους**»; Για ποιον λόγο πιστεύετε πως η συγγραφέας διάλεξε αυτή τη λέξη;

Ο παππούς δείχνει στην Κλειώ μια φωτογραφία του Παρθενώνα και της μιλά για τις δωρικές κολόνες και την ιωνική ζωφόρο. Γνωρίζετε πώς ονομάζεται ο ρυθμός σύμφωνα με τον οποίο είναι χτισμένος ο Παρθενώνας; Ποιες σκέψεις σας γεννά η φράση του παππού: «[...] αυτή είναι η Ελλάδα! Αυτό το πάντρεμα των δύο πολιτισμών...»;

Επίσης, ο παππούς μιλά στην Κλειώ για το μέτρο των αρχαίων Ελλήνων. Γνωρίζετε μια πολύ γνωστή ρήση της αρχαιότητας για το μέτρο; Γράψτε την παρακάτω.

.....

.....

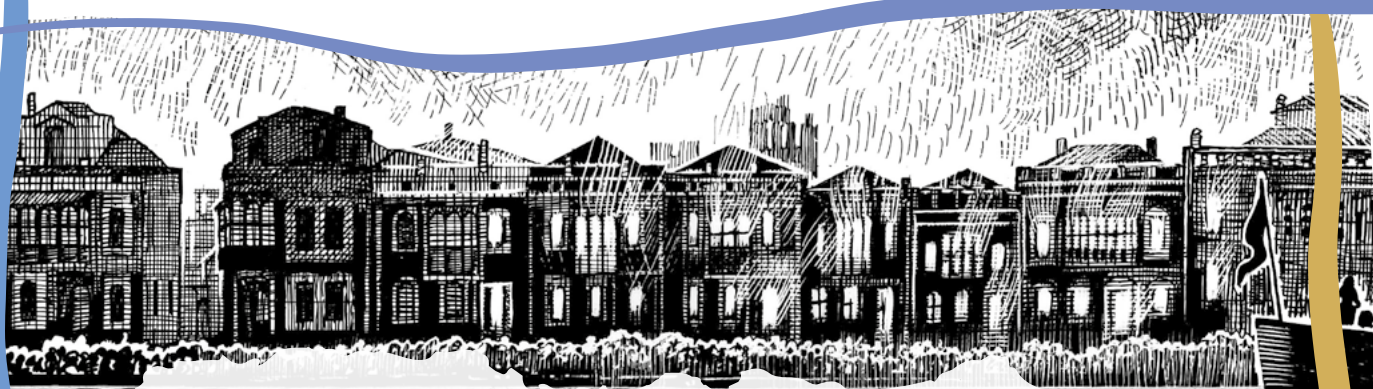
Παρθενώνας και Αγία Σοφία. «Οι σπουδαιότεροι ναοί που έφτιαξαν οι Έλληνες ήταν αφιερωμένοι στη Γνώση και στη Σοφία!» Ξεδιπλώστε τις σκέψεις σας πάνω σ' αυτή την πρόταση. Μήπως κάθε «σεντούκι» που σώζεται από φλόγες πολέμων, που μεταφέρει μαζί του κάθε πρόσφυγας ή μετανάστης, κρύβει μέσα του γνώσεις, παιδεία, πολιτιστική κληρονομιά, παράδοση, όλα εκείνα τα αναγεννητικά υλικά που βοηθούν τον άνθρωπο να αντεπεξέλθει σε κάθε μάχη της ζωής του;

Και δύο επιμέρους θέματα για συζήτηση: η θέση της γυναίκας εκείνη την εποχή και το γλωσσικό ζήτημα.

«Τα πολλὰ γράμματα ξεκουτιαίνουνε τον νου. Οι γυναίκες δε χρειάζονται γράμματα πολλὰ. Οι γυναίκες είναι να 'ναι καλές νοικοκυρές και να γεννούν παιδιά...» λέει η μητέρα της Κλειώς. Αυτή η μάνα όμως είναι που αργότερα θα αποφασίσει, με κάθε θυσία, η Κλειώ να συνεχίσει το σχολείο...

«Μαθητάρός είναι ο παππούς σου;» [...] «Ναι, μάλλον είναι μαθητάρός!» Η δημοτική και η καθαρεύουσα: άλλος ένας πόλεμος...

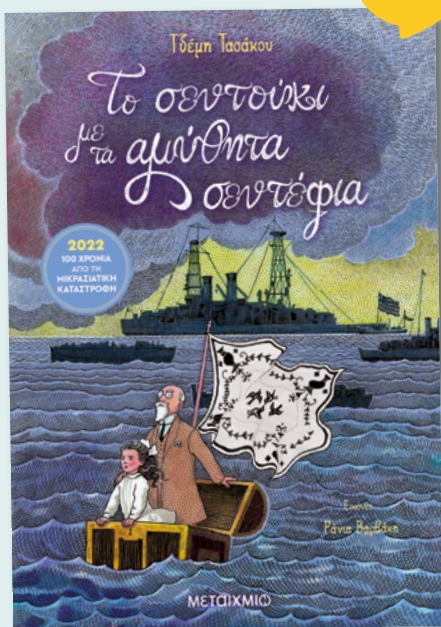
Πρόσφυγες, μετανάστες... Μεγάλοι πόλεμοι, μεγάλες ιδέες, μα και μικροί πόλεμοι της κάθε μέρας. Πολλοί από εμάς, από εσάς δεν έχουμε ζήσει και είθε να μη ζήσουμε τόσο οριακά γεγονότα όσο η μικρή Κλειώ, η κάθε Κλειώ. Μπορεί όμως να βρεθούμε πρόσφυγες, μετανάστες στην ίδια τη ζωή μας, στην ίδια κοινωνία που μας ανέθρεψε... Από πού θα αντλήσουμε τότε δύναμη; Μήπως από τα όνειρα της παιδικής μας ηλικίας; Μήπως απ' τους γονείς, τους παππούδες, τις γιαγιάδες μας και τις αρχές και αξίες που μας έδωσαν; Μήπως από κάποια βιβλία που κάποτε διαβάσαμε και μας σημάδεψαν; Γιατί βιβλία περιείχε εκείνο το σεντούκι... Λοιπόν, θα θέλατε να φτιάξετε ένα φανταστικό σεντούκι και να βάλετε μέσα φράσεις-φυλαχτά, μα και κάποια βιβλία που κάποτε σας άγγιξαν; Και καθώς θα γεμίζει καθένas από εσάς το δικό του σεντούκι με τα αμύθητα σεντέφια του, σας εύχομαι: **Καλή ανάγνωση!**

Ανάμεσα σε δυο πολέμους εκτυλίσσεται ετούτη η ιστορία. Και στην καρδιά της βρίσκονται κάποιοι που έζησαν στη Σμύρνη τα χρόνια 1918-1922. Μια από εκείνους είναι και η μικρή Κλειώ – έχει το όνομα της μούσας της Ιστορίας, μα δεν το γνωρίζει. Παρέα με τη φίλη της Εσμέτ τρέχουν σε χαλάσματα αρχαίων ναών και μεγαλώνουν με μύθους και παραμύθια. Ο Όμηρος και η Χαλιμά, η θεά Άρτεμη, ο Αγαμέμνων, ο Αλλάχ και η Ωραία Ελένη... Η Μεγάλη Ιδέα κι ένα φλιτζάνι από πορσελάνη. Και κοντά τους ένας παππούς που έχει φυλάξει κάπου, σε μια σοφίτα, ένα σεντούκι γεμάτο αμύθητα σεντέφια. Άραγε θα καταφέρει η Κλειώ να σώσει εκείνο το σεντούκι;

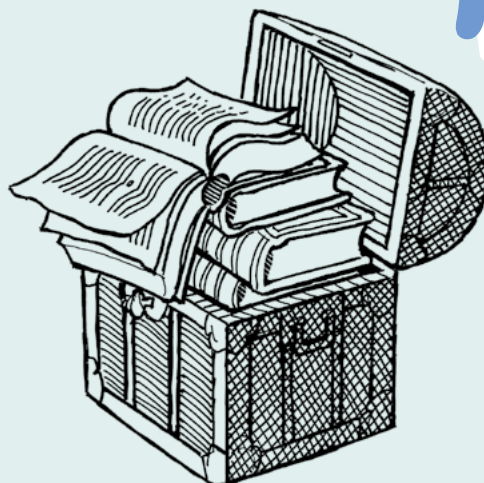
*Μια ιστορία για τη Μικρασιατική Καταστροφή, για τον πόλεμο,
την προσφυγιά. Και για τα σεντέφια εκείνα
που αντέχουνε στις φλόγες.*

ΑΠΟ
10
ΕΤΩΝ

Κυκλοφορεί
από τις εκδόσεις
ΜΕΤΑΙΧΜΙΟ

ΣΕ ΟΛΑ ΤΑ ΒΙΒΛΙΟΠΩΛΕΙΑ

ΤΟ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟ ΥΛΙΚΟ
ΣΧΕΔΙΑΣΕ Η **ΤΖΕΜΗ ΤΑΣΑΚΟΥ**,
ΣΥΓΓΡΑΦΕΑΣ ΤΟΥ ΒΙΒΛΙΟΥ.

